

ТЕОЛОГО-СОЦІОЛОГІЧНЕ РОЗУМІННЯ ПРАВА: КОНСТИТУЦІЯ УКРАЇНИ ЯК СУСПІЛЬНИЙ ДОГОВІР

Костицький Василь Васильович

(Президент Всеукраїнської громадської організації «Асоціація українських правників»,
доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України,
Заслужений юрист України)

Анотація. У статті у черговий раз автор розглядає проблеми кризи сучасного праворозуміння та пропонує своє бачення подолання кризових явищ у теоретико-правовій науці, формулюючи соціальні основи обґрунтування формування висунутої ним теолого-соціологічної теорії права. На думку автора, моральні імперативи сучасного суспільного розвитку вказують на те, що за нинішніх умов вже ніхто не має права монопольного володіння на єдино вірну та незаперечну істину у цій сфері, яка б слугувала універсальною "відмичкою" до всіх болючих проблем розвитку права і держави.

Одним з реальних шляхів подолання кризи сучасного правознавства автор цих рядків вважає розвиток соціології права, дослідження права як феномену нашої цивілізації через призму "життя" абстрактної правової норми завдяки її реалізації (в усіх відомих формах) суб'єктами суспільних відносин.

Щоби відповісти на питання, чим є сьогодні право, відразу зазначимо, що, як феномен суспільного розвитку, право не може бути визначене за допомогою методологічних підходів, запропонованих якоюсь із сучасних теоретичних шкіл. Право не може розглядатися як "замкнута" система, відірвана від суспільства, його потреб та інтересів, від соціально-культурного контексту. При цьому слід враховувати очевидну неможливість створення соціумом універсальних і вічних норм-правил, тобто правил, що наділені позачасовою цінністю, і які можуть бути застосовані до нескінченно можливого числа конкретних випадків.

Однак, тут ще треба мати на увазі, що право не може не враховувати також і актуальних нині тенденцій правової глобалізації, які, встановлюючи іншу ієрархію правових норм, ніж та, в якій протікало життя попередніх поколінь, руйнують історично сформовані типи правосвідомості та розмивають межі національних правових систем, роблять відносними розбіжності між правовими сім'ями. На думку автора, саме на стику теологічного та соціологічного напрямів розвитку теорії права в сучасній українській юридичній науці знаходиться центр перспективних досліджень, зокрема і щодомайбутніх уявлень про право і державу чинна Конституція України містить елементи теологічного праворозуміння. Йдеться, звичайно ж не про побудову всього її тексту на сакральних засадах, оскільки Конституція України є конституцією світської держави.

Соціологічний зміст і соціальне значення конституції виражається через участь суспільства у її ухваленні та договірному її змісті і характері. За своїм юридичним значенням сучасна Конституція є Суспільним договором між державою та громадянським суспільством, договором, за яким держава бере на себе зобов'язання обслуговувати суспільство та визнає і гарантує права людини. Договірне походження конституції передбачає, що вона є результатом громадянського миру та суспільного консенсусу, соціальної солідарності.

Ключові слова: теолого-соціологічна теорія права, конституція як суспільний договір, теологічна складова Конституції України, .

Аннотація. В статье автор в очередной раз рассматривает проблемы кризиса современного правопонимания в теоретико-правовой науке и формулирует при этом социальные основы обоснованной им теолого-социологической теории права.

Ключевые слова: ценность права, теолого-социологическая теория права, конституция как общественный договор, теологическая составная Конституции Украины.

Summary. The article once more deals with the problems of the modern understanding of law crisis. The author proposes his vision of withstanding critical tendencies in the theory of law by forming social basis for reasoning his suggested theological-sociological theory of law. In his opinion, moral imperatives of the modern society development indicate that in current circumstances nobody has a monopoly on one and only correct and undeniable truth in this sphere to serve a unique key to all painful issues of the law and state development.

One of the real ways of overcoming the crisis of contemporary legal doctrine is thought to be the development of the sociology of law and research of law as a phenomenon of our civilization in the scope of "life" of the abstract legal norm via its realization (in all known forms) by subjects of public relations.

In order to answer the question: "What is law today?", it is needed to state that law (as a complex phenomenon of social development) cannot be defined with the methodological approaches of any existing theoretical approaches. Law must not be viewed at as a closed system existing separately from the society and its needs and interests, social background. Moreover, one also needs to take into account the impossibility of creating universal and eternal norms-rules in the society with timeless value to be applied to infinite number of specific situations.

Nevertheless, it is also important to note that law takes into consideration actual tendencies of legal globalization which ruin historically formed types of legal consciousness and erode the boundaries between national legal systems by creating a completely different from the ones in previous generations hierarchy of legal norms, which makes differences between legal families relative. As the author states, the center of prospective research lies on the verge between theological and sociological vectors of the development of theory of law in contemporary Ukrainian legal science, especially concerning future vision of law and state. The Constitution of Ukraine contains elements of

theological understanding of law. However, it definitely does not mean the structure of the text on the sacred basis, as Ukrainian Constitution is a Constitution of the secular state.

Sociological content and social meaning of the Constitution is expressed by the participation of the society in its adoption and contractual sense. Modern Constitution is a social agreement between in the civil society and the state, an agreement by which the state is obliged to serve the society and guarantee human rights. Contractual origin of the Constitution supposes that it is a result of the civil peace and social understanding, social solidarity.

Key words: *sociology of law, sociology of law as an academic discipline, "Sociology of Law" course syllabus.*

Сучасний цивілізаційний розвиток супроводжується формуванням глобального громадянського суспільства та значними трансформаціями державно-правової організації суспільного життя. Тут вбачаємо спроби організації оптимальної влади, забезпечення гарантованості прав і свобод людини та громадянина, збереження стабільності й сталого розвитку задля нинішнього і майбутніх поколінь.

Саме задля вирішення цих проблем та гарантії незворотності незалежного розвитку Української держави була ухвалена Конституція України 1996 року, яка стала не тільки політико-правовим актом, а й документом, що містить модель української незалежної демократичної держави зразка ХХІ століття[1; 2; 3].

З ухваленням Конституції України у 1996 р. у нас було задекларовано створення правової держави: стаття 1 Конституції України визначає нашу державу як правову. В основі критеріїв віднесення держави до такої, що може бути названа правовою, – пріоритет прав людини у системі права, гарантованість і реальність реалізації цих прав та свобод, наявність у країні громадянського суспільства, реалізація принципу диспозитивності (який слід розглядати не тільки як принцип цивільно-процесуального права, а як універсальний принцип права у цілому) у праві та правозастосовчій практиці («можна все, що не заборонено законом», на відміну і на протигагу пануючому в умовах будь-якої тоталітарної держави «можна все, що дозволено законом»), а реалізація у правовій системі принципу верховенства права полягає у визнанні примату природніх прав людини та відповідності закону моральному імперативу, дарованому людям Всевишнім у якості первісних правових приписів.

Насправді, ці проблеми в умовах переосмислення теоретичних та методологічних засад права та формування нової філософії права і соціології права у сучасних умовах є надзвичайно привабливими для суспільно-політичних дискусій, політико-правових проєктів та передвиборчих програм.

Невід’ємною ознакою правової держави окрім верховенства права є реалізація принципу розподілу влади. Відзначимо, що зміст цього принципу полягає у забезпеченні розподілу влади з тим, щоб не допустити зосередження влади в руках однієї особи або групи (клану, класу) людей. Історія наукових пошуків вирішення цієї проблеми сягає дещо далі традиційно цитованих у нас джерел Ш. Монтеск’є або, у кращому випадку, Дж. Локка.

Першим правилом і метою поділу влади є досягнення її справедливості та стабільності. Ще древньогрецький історик Полібій (200–120 рр. до н. е.) писав: влада у древньому Римі поділена таким чином, щоб жодна з ланок влади не переважувала іншу[4]. Такий підхід виключає можливість узурпації влади якоюсь із гілок, взаємне втручання їх у виконання повноважень.

У контексті поставленої тут мети зосередимося на принципі розподілу влад як одному із основоположних, засадничих принципів права та сучасного праворозуміння.

Запропоновані у свій час видатними вченими теоретико-методологічні основи організації влади уже виявляються неспроможними пояснити основи обслуговування потреб сучасного суспільства. Геніальне обґрунтування у працях Дж. Локка та Ш. Монтеск’є поділу влади на законодавчу, виконавчу та судову, обумовлене завданнями лібералізації суспільного життя та обмеження влади монархів в умовах процвітання ліберально-буржуазної економіки, стають традицією, яка характеризує практику минулого.

Ці напрацювання були частково враховані у роботі як Конституційної комісії, так і Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України по доопрацюванню офіційного проєкту Конституції України. Нагадаємо, що цей проєкт розроблявся в особливих політичних умовах. Серед обставин, які обумовили специфіку конституційного процесу 1996 р. назвемо зокрема: загострення внутрішньої політичної боротьби, протистояння Президента

та парламенту; присутність так званого «російського фактора», підігрітого ходом російських президентських виборів, можливою поразкою Президента Росії Б. Єльцина на виборах 1996 року та поширенням у ЗМІ повідомлень про таємні домовленості українських і російських комуністів про об'єднання зусиль для відновлення Радянського Союзу у випадку перемоги на президентських виборах лідера Комуністичної партії Росії Г. Зюганова.

За безпосередньої участі автора був розроблений текст чинної Конституції України (у рамках роботи Тимчасової спеціальної комісії Верховної Ради України по доопрацюванню проекту Конституції України у 1996 р.). Водночас був розроблений і альтернативний варіант проекту Конституції України, опублікований у газеті «Вечірній Київ» за січень 1995 р. Його підготовку, зокрема, здійснили такі відомі вчені та державні діячі України, як А. Заєць, В. Журавський, В. Костицький, М. Костицький, А. Мацюк, В. Шишкін[5], а також підготовлений автором і опублікований у 2006 році проект Конституції України[6]. При цьому в основу моделювання державної влади на засадах її поділу лягли напрацювання автора за останні роки, які були апробовані та обговорені на різних наукових конференціях.

Зараз перед нами вкотре постає питання про соціальне призначення конституції. Творячи конституції, соціум або його інституції чи окремі особи ставлять перед собою визначні та важливі цілі.

Сьогодні зі спливом майже двадцяти років автору цих рядків доводиться визнавати, що тоді була допущена методологічна помилка, яка і зараз є причиною політичних протистоянь та збоїв у роботі державного апарату. Йдеться про те, що в основу моделювання державної влади у проекті Конституції України було закладено принцип, сформульований Ш. Монтеск'є та Дж. Локком 280 років тому, щодо поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову, принцип, який зараз не охоплює всіх функціональних гілок державної влади.

Науково-теоретичні напрацювання з проблематики поділу влади стали певним підґрунтям для конституційного втілення їх. Конституціоналізація згаданого принципу підносить його до числа найважливіших підвалин (засад) організації державної влади в Україні.

Сьогодні є підстави говорити, що ідея розбудови правової держави, заснованої на принципі розподілу влади, стала невід'ємною складовою національної ідеї в Україні, шляхом реалізації її європейських устремлінь, курсу на «вростання» в європейську та світову спільноту, критерієм віднесення України до числа цивілізованих держав, складовою менталітету та світогляду сучасного українця.

Та й нині аналіз Конституції України дуже яскраво виявляє певні суперечності її окремих положень, наївність та романтизм авторів проектів Конституції України. Серед таких проектів були, зокрема, проекти, розроблені Християнсько-демократичною партією України (за участю позапартійних вчених), Конгресом українських націоналістів та ін. [7; 8; 9].

Цю думку підтверджує й аналіз перебігу політичних подій в Україні після 1996 р., тобто після ухвалення Конституції нашої країни, який можна подати у вигляді кількох тез:

– підтвердження зауваження Венеційської комісії щодо двох проблем, які обумовлені ухваленням Конституції України, висловлені на засіданні комісії, на якому автор представляв Раду Європи, щодо незбалансованості визначеного в ній механізму влади та надмірних зобов'язань держави, яка сьогодні неспроможна забезпечити реалізацію прав громадян, передусім соціально-економічних, що стало протягом останніх років причиною перманентних кризових явищ в українському суспільстві;

– непослідовна та фрагментарна конституційна реформа 2004 р. не усунула, незбалансованості державної влади та протистояння «гілок» влади і владних інститутів, що стало причиною політичної дестабілізації, зокрема й одним із суттєвих факторів посилення в українських умовах негативних проявів та наслідків світової фінансово-економічної кризи з 2007 р.;

– недосконалість конституційного регулювання механізму державної влади абсолютною більшістю політиків, а за ними й усім суспільством вважається не основною перешкодою у процесі державного будівництва, що стоїть на заваді зростанню добробуту народу, поступального розвитку України у цілому. Така ситуація породила

безконтрольність влади з боку народу та сприяла наростанню елементів диктатури, проти якої Український народ виступив Революцією гідності;

– правові реформи в Україні (парламентська, адміністративна, судова, муніципальна та й, зрештою, конституційна реформа) ставили за мету впорядкування механізму влади та взаємовідносин інститутів влади, а їх необхідність обґрунтовувалася недоліками законодавства в цілому або лише Конституції України[10; 11; 12];

– проблеми взаємовідносин інститутів влади були обумовлені як суб'єктивними особистісними факторами політичних лідерів, особливостями формування політичних партій в Україні та специфікою їхньої боротьби за електорат, так і теоретико-методологічними прорахунками архітекторів Української держави, використанням вчень, зокрема, теорії поділу влади або застарілого зразка, або без урахування сучасних обставин світового розвитку.

Для правової держави характерним також є сприяння формуванню громадянського суспільства, над яким держава не вивищується, а співпрацює на партнерських засадах. При цьому Конституцію Верховна Рада України ухвалила від імені Українського народу – громадян всіх національностей.

Зрозуміло, що віднесення Конституції до числа законів, навіть з додатком «Основний», принижує значення цього акту в розвитку суспільства та його місце у правовій системі. За своїм юридичним значенням сучасна конституція є Суспільним договором між державою та громадянським суспільством, договором, за яким держава бере на себе зобов'язання обслуговувати суспільство та визнає і гарантує права людини.

Серед сучасних зарубіжних учених панівною на сьогодні є думка про те, що конституція є вираженням спільної волі народу, який формує чи модернізує свою державність для досягнення спільних цілей[13]. Не заглиблюючись в історію питання, зауважимо, що свого часу Дж. Локк розглядав конституцію як суспільний договір про правила співіснування народу та про публічну владу. У цьому контексті нагадаємо також висловлення знаного американського мислителя Т. Пейна: «конституція не є документом уряду, а документ людей, що входять до уряду. А уряд без конституції – це влада без права на неї» [14].

Договірне походження конституції передбачає, що вона є результатом громадянського миру та суспільного консенсусу, соціальної солідарності. З цього приводу свого часу відомий французький вчений Л. Дюгі висловлював думку, що конституція має бути втіленням ідеї солідарності, яка є універсальним законом розвитку суспільства, і будь-який закон набуває обов'язкової сили не завдяки волі правителів, а завдяки відповідності праву соціальної солідарності[13]. Наприкінці ХХ ст. цю думку повторив по суті німецький мислитель Ю. Габермас, зауваживши, що конституція виражає формальний консенсус у суспільстві[15].

Характерно, що ухваленням конституції її договірний характер не вичерпується. А вже після прийняття конституції починається її життя і, відповідно, життя громадян за цією конституцією. Громадянам, суб'єктам права – як фізичним, так і юридичним особам – необхідно виявляти здатність знаходити консенсус між правами власними і правами інших суб'єктів права у постконституційних умовах, сприяючи соціальній інтеграції суспільства.

Зазначене, звичайно ж, не спростовує можливостей конфліктності в соціумі та й не зобов'язує до цього. Йдеться про те, що сам соціум має бути налаштований на прийнятні форми конфліктності, що не загрожують його збереженню, порушенню солідарності в суспільстві, не призводять до нехтування основами конституційного ладу тощо. Він має обмежувати владні наміри та зазіхання, його суб'єкти мають жертвувати своїми егоїстичними інтересами на користь загальносуспільного блага[13].

Конституція формує правову систему, визначає її місце у правовій сім'ї. Водночас, як Суспільний Договір, конституція одночасно має виступати вищим моральним законом суспільства, моральним імперативом добра.

Таке можливо, якщо в основу конституції мають бути покладені моральні імперативи, сформульовані у священному письмі цивілізаційних релігій: християнські – у Біблії, іудейські – у Торі, мусульманські – у Корані. Водночас сучасна конституція – це не постійне наближення до

ідеї права, а, швидше, постійне утвердження цієї ідеї, як права реально суцього, «тут і тепер», утвердження реального права в усьому розмаїтті його конкретизованих версій[16].

Також мусимо зазначити, що реальне конституційне творення, відбувалося дуже і дуже складно, у період критичного загострення політичної боротьби, яка розколювала і суспільство, і державу. Про реальну солідарність за умов 1992–1996 рр. годі було говорити.

За тих умов украї важливо було б домогтися композиційної єдності та сприйнятливості суспільством конституційного тексту, максимально повно вирішити всі реально чи потенційно конфліктні питання, спірні та такі, що підлягають юридичному врегулюванню, ситуації. Позиціонування ж авторів-розробників конституційного тексту та їхні полярні політичні уподобання слід відкласти до завершення підготовки проекту.

Сьогодні наявність конституції у державі розглядається як обов'язкова умова державності. Звичайно, в окремих державах немає писаної конституції або її замінюють кілька законів, як, наприклад, в Австрії, Великобританії або Швеції. Водночас поява нових національних держав на мапі світу або ж революційні перетворення у сучасних державах супроводжуються появою конституцій. Часто конституція є способом досягнення або зміцнення влади. Тому говорити про конституцію як про Суспільний договір треба у кожному випадку окремо. Адже договір може бути укладений і внаслідок обману. Народ у таких випадках може бути використаний як засіб вирішення цього завдання. Тут можемо пригадати класичний приклад ухвалення конституції у франкістській Іспанії на «всенародному» референдумі.

Також конституцію творять та ухвалюють з метою реалізації установчої влади народу, як це було в Україні у 1996 р., коли прийняття Конституції юридично закріпило відновлення Української держави, визначило незворотність процесів унезалежнення та утвердження державного суверенітету України.

Конституція може творитися з метою утвердження політико-партійних або кланових інтересів, але найвищим її досягненням є втілення в цьому документі ідеалів громадянської злагоди та торжества справедливості й добра, тобто втілення найвищих цінностей Суспільного Договору.

Конституція може відігравати роль політичної ширми для реалізації тих чи інших завдань і цілей, як це було з Конституцією СРСР 1936 р., що проголошувала демократичні права і свободи, але не стала перешкодою розгортанню широкомасштабних сталінських репресій 1930–1950-х рр., декларувала право народу на самовизначення та виходу союзнаї республіки зі складу СРСР без процедури вирішення такого питання, що унеможливило в силу політичного терору навіть його порушення.

Конституція може творитися як об'єктивний результат розвитку права з метою систематизації та кодифікації законодавства. Тоді процесу започаткування підготовки проекту конституції передусє велика робота інститутів громадянського суспільства, вчених. На підставі доктринальних правових досліджень готуються обґрунтування необхідності конституційних змін, які здатні відігравати велику роль у взаємоузгодженні та подоланні суперечностей у праві.

Тут доречно згадати про роль науки у конституційному творенні. Ця роль може бути догматичною, коли наука обмежується коментаторськими функціями та пошуками тлумачень догм конституції, виправданням можливих колізій та суперечностей часто на догоду державній владі.

Соціальна роль науки у систематизації та кодифікації законодавства, зокрема і шляхом визначення її основних напрямів через ухвалення конституції, може полягати у тому, щоб привнести у конституційний процес прагнення соціуму у цілому та кожної людини, зокрема обґрунтувати їх науково та зробити доступними для формалізації у правові норми.

Але найважливіше завдання науки – теоретико-методологічне. Конституція відіграє велику правотворчу роль, саме правотворчу, а не законотворчу, окреслюючи шляхи розвитку правової системи загалом, стає основою вирішення питань сучасного праворозуміння.

Однією із найбільш важливих складових конституції як Суспільного Договору, поруч із закріпленням прав і свобод людини та визначенням гарантій їх реалізації, має бути закріплення оптимальної моделі організації та здійснення державної влади. Думки про те, що

сьогодні влада уже не може бути поділена на «гілки», дещо передчасні. Адже поділ влади є гарантією не тільки реалізації прав і свобод людини і народу. Поділ влади є гарантією її стабільності та забезпечення участі народу у здійсненні влади. Саме тому в конституції мають бути закріплені вихідні принципи організації державної влади, системно пов'язані з принципом поділу влади. Зокрема, це: відносна автономія гілок влади, невтручання однієї гілки влади в діяльність іншої, неможливість перебрання одним органом функцій та повноважень іншого органу державної влади, принцип рівноваги та балансів (стримувань і противаг) між гілками влади, принцип реалізації повноважень органами влади в рамках здійснення народовладдя, принцип повновладдя народу як єдиного джерела влади тощо.

Одночасно маємо відзначити, що процес творчого осмислення місця і ролі конституції у житті громадянського суспільства неперервний. Сьогодні на порядок денний стають питання гарантування реального місцевого самоврядування та реалізації ідеї децентралізації влади. Тут доречно звернути увагу на необхідність врахування принципу розподілу влади при моделюванні територіальної організації влади в Україні. Дуже важливим залишається питання збалансування гілок державної влади, уникнення ситуації, коли у державі фактично є кілька центрів влади і прийняття державних рішень, порушується принцип розподілу влади шляхом прямого втручання одних державних органів у справи інших, які відносяться при цьому до іншої гілки влади. Подолання такого явища також передбачає пошуки нових каналів доступу громадян до здійснення влади, обмеження можливості участі політичних партій у формуванні атестаційних, контрольно-наглядових органів державної влади за рахунок включення у цей процес всеукраїнських громадських організацій.

При проектуванні змін до Конституції України також доцільно врахувати ідею незалежності органів державної фінансової влади від центрів прийняття політичних рішень з тим, щоб не допускати залежності прагматичної та соціально відповідальної фінансової політики від політичної кон'юнктури.

Отже, підготовці та ухваленню змін до Конституції України як Суспільного договору передують велика правотворча робота суспільства, відповідні теоретико-методологічні досягнення науки, готовність громадянського суспільства, його інститутів та еліти до укладення такого договору.

Список використаних джерел

1. Хабриева Т.Я. Теория современной конституции / Т.Я. Хабриева, В.Е. Чиркин. – М.: НОРМА, 2005. – 320 с.
2. Шаповал В. Сутнісні характеристики конституції як основного закону держави // Право України. – 2009. – № 10. – С. 4–12
3. Шевчук С. Принцип верховенства права та найвища юридична сила конституції // Право України. – 2011. – № 5. – С. 175–195.
4. Общая теория государства и права. Академический курс в 2-х томах / отв. ред. проф. М.Н. Марченко. – М.: Зерцало, 1998. – Т.1. Теория государства. – С. 378.
5. Конституція України (проект). – К.: УФІМБ, 1995. – 56 с.
6. Конституція України (Основний Закон України) (проект) / упоряд. Костицький В.В. – К.: Інститут законодавчих передбачень і правової експертизи, 2006. – 150 с.
7. Корнєєв А. Окремі питання викладання історії Конституції України // Право України. – 2008. – № 6. – С. 23–28
8. Приходько Х. Конституційний процес як самостійний вид юридичного процесу // Право України. – 2008. – № 6. – С. 29–34
9. Шаповал В. Історія конституційного упорядкування сучасної української держави / В. Шаповал, А. Корнєєв // Право України. – 2011. – № 4. – С. 275–290; № 5. – С. 313–330; № 6. – С. 249–261.
10. Опришко В.Ф. Конституція – фундаментальна основа подальшого розвитку демократії і правової системи України // Право України. – 1996. – № 9. – С. 3–12
11. Опришко В.Ф. Державно-правова реформа: основи Загальної концепції // Державно-правова реформа. Матеріали науково-практичної конференції. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 1997. – С. 3–13;
12. Опришко В.Ф. Державно-правова реформа в Україні: основні напрями // Право України. – 1998. – № 1. – С. 3–11; Матеріали методологічного семінару «Конституційно-правові проблеми українського державотворення», 17 грудня 2002 р., м. Київ.
13. Ковальчук В. Конституція як основа легітимності публічної влади в правовій демократичній державі / В. Ковальчук // Право України. – 2010. – № 7. – С. 59.
14. Пейн Т. Права людини / Т. Пейн; пер. з англ. – Л., 2000. – С. 176.

15. Габермас Ю. Демократия, разум, нравственность. Московские лекции и интервью / Ю. Габермас.– М.: КАМІ, Academia, 1995. – С. 216.
16. Крусс В. Конституційне праворозуміння / В. Крусс // Право України. – 2010. – № 4. – С. 172.

ЛЕГАЛЬНІСТЬ ТА ЛЕГІТИМНІСТЬ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНІ КАТЕГОРІЇ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Бережанський Г.І.

*(магістр кафедри теорії права та держави Київського національного університету
імені Тараса Шевченка)*

***Анотація.** В статті дається визначення та аналіз таким поняттям як «легітимності» та «легальності», їх історична трансформація. Також досліджується сучасне співвідношення даних понять, аналізуються позиції науковців стосовно їхнього співвідношення. Наводяться основні ознаки даних понять, на підставі чого надається авторське визначення таких правових категорій як «легітимність державної влади», «легітимація державної влади», «легальність державної влади».*

***Аннотация.** В статье дается определение и анализ таким категориям как «легитимности» и «легальности», их историческая трансформация. Также изучается современное соотношение данных понятий, анализируются позиции ученых относительно их соотношения. Выделяются определяющие характеристики данных понятий, на основании чего предоставляется авторское определение таких правовых категорий как «легитимность государственной власти», «легитимация государственной власти», «легальность государственной власти».*

***Summary.** The article reviews the origins of modern legal categories of "legitimacy" and "legality" of historical transformation. The modern value of these determinations, analyzed the positions regarding their relationship. There are the defining characteristics of these concepts on the basis of which provided the author's definition of legal categories such as "legitimacy of state power", "legitimation of state power", "legality of state power".*

***Ключові слова:** законність, справедливість, легальність, легітимність, легітимація.*

Актуальність теми зумовлена переосмисленням та відповідно і перебудовою державної влади. Боротьба з узурпацією влади, корупційними діями гостро стоять перед нашою державою. Визначальну роль в реформуванні державної влади відіграє громадянське суспільство, інтереси якого потрібно враховувати. Співпраця суспільства та державної влади є визначальним елементом побудови демократичної, правової держави. Головною умовою такої співпраці є не тільки законність державної влади як принцип її діяльності, а також довіра суспільства до такої державної влади – її легітимність.

В статті ставиться мета дослідити етимологію понять легальність та легітимність державної влади в сучасній державі, проаналізувати погляди науковців, в тому числі сучасних, з даної проблематики. Надати власне бачення вирішення даних проблем, запропонувати доктринальні визначення ряду понять.

Вивченням даної проблематики займалися такі вчені правники як В.А. Ачкасов, В.С. Бігун, С. Ерліх, В.В. Костицький, І.В. Музика, В.П. Самохвалов, В.В. Самохвалов, Ф. Жені, Г. Канторович, Г. Гурвич, Е. Фуко, та ін.

Слід сказати, що вивчення таких правових категорій як «справедливість», «визнання влади», «законність» відбулося ще на початкових етапах становлення правничої думки. Застосовувати до витоків такого осмислення сучасні аналоги, або точніше сказати категорії, які відповідають сьогоденному категоріальному апарату «легітимність», «легальність» неможливо. Неможливо в силу того, що філософи сходу не використовували такі категорії для оцінки державної влади. В той же час, значна увага філософів приділялася питанням пошуку держави, яка б була справедливою на їх погляд. Пошук таких змін був викликаний в першу чергу, через те, що самі ж ці філософи спостерігали сучасну для них державу, бачили її недоліки і розробляли теоретичні конструкції для її покращення. Дане протиріччя: невідповідність існуючої держави справедливій державі, супроводжувало суспільство на всіх етапах її розвитку. Саме це, на мою думку, було стимулом для осмислення таких проблем як ідеальна держава, пошук такої держави шляхом реформ, місце окремих індивідів або класів в такій державі тощо. Легітимність в сучасному розумінні з'явилася тільки у ХІХ ст. Аналогом сучасної легітимності до того часу можна вважати загально філософське поняття «справедливість» використане у юридичній сфері. Уявлення про справедливість як про